

Advies Over de Implementatie van de Natuurherstelverordening

Advies over de aandachtspunten en bezorgdheden voor de implementatie van de Verordening Natuurherstel en het nationaal herstelplan

Datum van goedkeuring
bij Minaraad: 28/11/2024
bij SALV: 29/11/2024
bij SERV: 2/12/2024
bij SARO: 4/12/2024

Volgnummer Minaraad
bij Minaraad: 2024 | 019
bij SALV: 2024 | 014
bij SARO: 2024 | 016

Coördinator + e-mailadres
Kathleen Quick, kathleen.quick@minaraad.be

Co-auteur + e-mailadres
bij Minaraad: Wim Van Gils, wim.van.gils@minaraad.be
bij SALV: Wouter Vanacker, wvanacker@serv.be
bij SERV: Annick Lamote, alamote@serv.be
bij SARO: Julie Alboort, julie.alboort@vlaanderen.be

Contactpersonen + e-mailadres
voor SERV: Annick Lamote, alamote@serv.be
voor SALV: Koen Carels, kcarels@serv.be
bij SARO: Julie Alboort, julie.alboort@vlaanderen.be
voor Minaraad: Jan Verheeke, jan.verheeke@minaraad.be

Inhoudstafel

Inhoudstafel	2
Krachtlijnen	3
Procesbeschrijving.....	5
Advies	6
1 Situering en toelichting bij het advies	6
2 Aanbevelingen bij het implementatieproces	7
2.1 Zorg voor een solide wetenschappelijke onderbouwing	7
2.2 Verduidelijk het startpunt en de einddoelstelling.....	10
2.3 Bouw aan draagvlak via een gestructureerd overlegproces	10
2.4 Garandeer de financiering.....	12
2.5 Maak analyse van Vlaamse regelgeving en het beleid ifv de implementatie	14
2.6 Zorg voor integratie met andere beleidsprocessen en benut koppelkansen.	15
2.7 Integreer monitoring- en rapportageverplichtingen.....	16
2.8 Afstemming met andere gewesten, bestuursniveaus en de buurlanden	17
3 Inhoudelijke opmerkingen.....	18
3.1 Integreer hersteldoelen en verplichtingen inzake NATURA 2000 (artikel 4) .	18
3.2 Breng biodiversiteit en hernieuwbare energie in balans (artikel 6).....	20
3.3 Schep duidelijkheid verplichtingen stedelijke ecosystemen (artikel 8)	21
3.4 Koppel doelen voor rivierecosystemen aan het waterbeleid (art. 9)	22
3.5 Veranker maatregelen voor bestuiverpopulaties (artikel 10).....	23
3.6 Zet in op effectief herstel biodiversiteit landbouwecosystemen (artikel 11)	24
3.7 Voorzie aandacht niet-Europees-beschermd bosccosystemen (artikel 12)	25
Bibliografie	27

Krachtlijnen

Met dit advies geven de Minaraad, SALV, SERV en SARO zowel procesmatige als inhoudelijke aanbevelingen bij de implementatie van de 'Natuurherstelwet'. In de Europese *Green Deal* en in de navolgende Biodiversiteitsstrategie werd vastgesteld dat de tot dusverre uitgevaardigde natuurbeschermingsregelgeving er niet in geslaagd is het biodiversiteitsverlies te stoppen. Deze verordening heeft daarom als doel om diverse ecosystemen te herstellen, maar wil ook bijdragen aan klimaatmitigatie en -adaptatie, bodemdegradatieneutraliteit en voedselzekerheid. Voor de Raden is het de centrale uitdaging om efficiënt en effectief invulling te geven aan een ambitieuze, haalbare en maatschappelijk breed gedragen implementatie van de Natuurherstelverordening op Vlaams (en Belgisch) niveau.

Gezien het belang dat de verordening hecht aan wetenschap, moet het proces starten vanuit wetenschappelijk onderbouwde hersteldoelen. De Raden willen het startpunt en de einddoelstelling duidelijk in beeld; dit betekent dat de krijtlijnen voor de 2040 en 2050 -doelstellingen nu al vastgelegd moeten worden.

De voorgestelde maatregelen dienen effectief bij te dragen aan die doelen. De Raden vragen om de sociaaleconomische effecten en maatschappelijke voordelen van de invoering van herstelmaatregelen in beeld te brengen in een maatschappelijke kosten-batenanalyse, en op die basis een efficiënt maatregelenpakket te onderbouwen. De verordening voorziet in een aantal opties om, onder voorwaarden, af te wijken van verplichtingen. De Raden vragen om te vertrekken vanuit de doelstellingen bij het onderbouwen van het eventuele gebruik van deze uitzonderingsmogelijkheden.

De Raden menen dat transparantie doorheen het hele proces een voorwaarde voor succes is. Ze vragen daarom om alle relevante documenten beschikbaar te stellen, een procesnota op te maken, een heldere rolverdeling en structuur af te spreken en te zorgen voor effectieve inspraak. Bij dit alles moet er gebouwd worden aan een breed draagvlak en moet ook het tijdspad in de gaten worden gehouden.

Er is nood aan een financieel plan, dat de nodige financiering garandeert. De Raden vragen om structurele middelen te voorzien, maximaal gebruik te maken van bestaande Europese financiering en tegelijkertijd aan te dringen op bijkomende middelen op Europees niveau. Ze vragen tevens om in te zetten op economische kansen, verdienmodellen en particuliere financiering. Ze wijzen hierbij op de Europese financiering die België ontving om subsidies die schadelijk zijn voor het milieu en de biodiversiteit te identificeren en vragen om een indicatie ervan in het nationaal herstelplan op te nemen.

Verder verzoeken de Raden om een analyse te maken van de Vlaamse regelgeving en het Vlaamse beleid. Specifiek is een screening nodig van de instrumenten uit het natuur- en bosdecreet, en een studie over de potentiële impact op vergunningverlening door de invulling van de

verslechteringsverboden uit de verordening. De Raden wijzen op andere lopende en komende beleidsprocessen en willen een goede integratie om mogelijke koppelkansen te benutten.

De Raden vragen om een integraal monitoringsplan op te maken en de reeds bestaande initiatieven hierin te integreren. Als laatste procesmatige opmerking vragen ze om tijdig te starten met de afstemming met andere gewesten, andere bestuursniveaus en de buurlanden.

Bij de inhoudelijke aspecten, verzoeken de Raden om de doelstellingen en maatregelen uit het Vlaams Natura2000-beleid op te nemen in het nationaal herstelplan en werk te maken van robuuste natuurgebieden en functionele verbindingen. Om de doelstellingen te kunnen realiseren, dringen de Raden aan op een gestructureerde aanpak van de diverse milieudrukken.

Ze benadrukken ook het belang van een balans tussen biodiversiteit en de voorzieningen voor hernieuwbare energie, en stellen voor om natuurinclusief-ontwerpen en -gebruiken als norm te hanteren.

Wat betreft stedelijke ecosystemen is eerst meer duidelijkheid nodig over de afbakening ervan. Het is belangrijk om koppelkansen te benutten en aandacht voor stedelijke natuur te voorzien in (de implementatie van) het ruimtelijk beleid.

De doelen voor rivierecosystemen moeten gekoppeld worden aan die uit het waterbeleid; een tempoversnelling in de uitbouw van blauwgroene infrastructuur is noodzakelijk.

Om de bestuurders te herstellen, pleiten de Raden voor verankering van maatregelen en sturend beleid in de diverse beleidsdomeinen die milieudrukken behandelen.

Voor een effectief herstel van biodiversiteit in landbouwecosystemen, vragen ze om duidelijkheid over het GLB na 2027, inzet op maatregelen die verschillende doelen tegelijkertijd aanpakken, en onderzoek naar de mogelijkheden van verplaatsbare natuurelementen in het agrarisch gebied met het oog op het bijdragen aan de doelstellingen uit de Verordening.

Voor het herstel van niet-Europees beschermde bosccosystemen, moet het Vlaams beleid inzake het verhogen van de biodiversiteit van bosccosystemen voortgezet worden. Daarnaast is een focus nodig op het herstel van de bosoppervlakte, met aandacht voor de landschapscontext en het aspect van klimaatverandering. De Raden vragen tenslotte om de mogelijkheden van economische instrumenten te onderzoeken.

Procesbeschrijving

Datum adviesvraag	30 september 2024
Naam adviesvrager + functie	Secretaris-generaal Toon Denys en administrateur-generaal Goedele Van der Spiegel
Rechtsgrond van de adviesvraag	D.A.B.M., art. 11.2.1, §1, 2°
Adviestermijn	31 oktober 2024
Samenwerking	SARO
Overlegcommissie	Werkcommissie Biodiversiteit en Ecosystemen
Vergaderingen: soort + datum	WG Biodiversiteit en Ecosystemen 3 oktober 2024, 16 oktober 2024, 24 oktober 2024,

De Mineraad ontving de adviesvraag op maandag 30 september 2024. Uitstel werd gevraagd tot en met 15 november.

1 Situering en toelichting bij het advies

- [1] **Het opzet van de Europese Natuurherstelwet.** De verordening ‘Natuurherstelwet’ trad in werking op de twintigste dag na haar bekendmaking, i.e. op 18 augustus 2024. De Europese Commissie had hiertoe het wetgevend initiatief ingeleid vanuit de vaststelling dat de tot dusverre ingevoerde Europese biodiversiteitswetgeving op bepaalde punten onvoldoende specifiek is, geen bindende termijnen voorziet, of onvoldoende meetbare bepalingen bevat. In de Europese *Green Deal* en in de navolgende Biodiversiteitsstrategie werd vastgesteld dat de tot dusverre uitgevaardigde natuurbeschermingsregelgeving er niet in geslaagd is het biodiversiteitsverlies te stoppen¹. Naast dit *governance*-aspect is het opzet van deze verordening niet alleen om bij te dragen tot het herstel van diverse ecosystemen op zich – dit is: in het belang van biodiversiteitsbehoud – maar ook om het behalen van doelen te bevorderen inzake klimaatmitigatie en -adaptatie, bodemdegradatieneutraliteit en voedselzekerheid – dit is: in het belang van de continuïteit van ecosysteemdiensten.
- [2] **De Natuurherstelwet vloeit voort uit internationale engagementen.** Het feit dat de Europese Commissie dit wetgevend initiatief genomen heeft, hing ook samen met de aanloop tot (en de resultaten van) de vijftiende vergadering van de Conferentie van de Partijen bij het Biodiversiteitsverdrag (COP 15, 2022). Deze COP15 stelde immers het *Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework* (GBF) vast. Dit kader stippelt een traject uit om de wereldgemeenschap tegen 2050 in harmonie met de natuur te laten leven. De uitvoering van dit mondiaal biodiversiteitskader zal gebeuren door middel van een uitgebreid pakket besluiten, die betrekking hebben op een verbeterd mechanisme voor planning, op monitoring, op rapportage over en evaluatie van de uitvoering, op de nodige financiële middelen voor de uitvoering, op strategische kaders voor capaciteitsontwikkeling en op technisch/wetenschappelijke samenwerking. Bij de goedkeuring van het *Framework* hebben alle partijen, waaronder de EU en België, zich ertoe verbonden nationale doelstellingen vast te stellen voor de uitvoering ervan.
- [3] **De uitdaging voor het Vlaamse natuurherstelbeleid.** Voor de Raden is het de centrale uitdaging om efficiënt en effectief invulling te geven aan een ambitieuze, haalbare en maatschappelijk breed gedragen implementatie van de Natuurherstelverordening op Vlaams (en Belgisch) niveau. De indicatoren voor natuur en ecosystemen in Vlaanderen vertonen uiteenlopende trends op korte en lange termijn, maar zijn globaal genomen niet goed. De Raden erkennen het belang van het herstel van de ecosystemen in Vlaanderen. Met een doordacht beleid kan natuurherstel naast ecologische baten ook voordelen genereren in andere domeinen van duurzame ontwikkeling, zoals voedselvoorziening en volksgezondheid.

¹ EUROPESE COMMISSIE (2019), p. 14.

De Raden gaan met dit advies in op twee aspecten van deze uitdaging. In deel 2 van dit advies formuleren de Raden aanbevelingen bij het implementatieproces van de opmaak van het Natuurherstelplan. Deel 3 bevat meer inhoudelijke aanbevelingen, met name over de wijze van uitvoering van afzonderlijke bepalingen van de Verordening.

2 Aanbevelingen bij het implementatieproces

2.1 Zorg voor een solide wetenschappelijke onderbouwing

- [4] **Vertrek van wetenschappelijk onderbouwde hersteldoelen.** De Natuurherstelverordening legt sterk de nadruk op wetenschappelijke bevindingen en onderbouwing.²

Volgens de Raden moet daarom in de eerste plaats een wetenschappelijk onderbouwde ‘begroting’ gebeuren van de te behalen ecologische doelen. Belangrijk daarbij is om alle onzekerheden, openstaande vragen en kennislacunes op te lijsten. Wetenschappelijke instellingen moeten voldoende de tijd krijgen om te komen tot een solide onderbouwing van het Natuurherstelplan (zie ook [14]). Waar relevant dient hierbij multidisciplinair te worden gewerkt, i.e. met betrokkenheid van andere experts.³

De Raden verwachten dat de wetenschappelijke basis van de nationale herstelplannen openbaar wordt gemaakt. Om het vervolgtraject te laten slagen is het belangrijk dat alle actoren deze wetenschappelijke basis erkennen en ondersteunen (zie 2.3)). De Raden vragen om bij de wetenschappelijke analyse ook in kaart te brengen welke externe factoren een mogelijke (positieve en negatieve) impact kunnen hebben op het bereiken van de doelen.

- [5] **Zorg voor effectieve en efficiënte maatregelen.** De maatregelen in het Natuurherstelplan moeten effectief (het gestelde doel bereiken) én ook efficiënt zijn (een goede kosten/baten verhouding kennen).

Om de effectiviteit te garanderen, is de wetenschappelijke onderbouwing cruciaal: het is op basis van de wetenschappelijke kennis dat de selectie moet gemaakt worden van het scala aan maatregelen die nuttig en/of noodzakelijk zijn. Daarna moeten keuzes gemaakt worden over de in te voeren herstelmaatregelen op basis van een analyse van de *voorzienbare sociaaleconomische effecten en de geraamde voordelen*. (zie [6]).

Het benutten van koppelkansen, zal dan weer sterk bijdragen aan de beoogde efficiëntie. De Raden vragen om in de voorbereiding de mogelijke synergiën en koppelkansen met andere beleidsdomeinen goed in kaart te brengen, op basis van de bijdrage van de maatregelen aan de beoogde ecosysteemdiensten [zie [6]]. In lijn met de bepalingen uit de Verordening, dienen de herstelmaatregelen die mikken op deze koppelkansen, ook prioriteit te krijgen (artikel 14, lid 9). Daartoe moet men tijdens het proces de nodige

² Zie bijvoorbeeld overwegingen 49, 65, 73, 74, 83, 86, 89, alsook artikelen 4, lid 8; 5, lid 6; 10, lid 2; 14, lid 1; 14, lid 5; 14, lid 16; 19, lid 1; 22; en 26, lid 2.

³ Bv. wat betreft invulling van artikelen 6, 7, en 11.

kennis inbrengen vanuit de betrokken beleidsthema's (zoals bv. landbouw, waterveiligheid, ruimtelijke ordening, gezondheid, klimaatadaptatie en -mitigatie, ...).

Tenslotte vragen de Raden om, bij de uitwerking van het herstelplan en de opmaak van maatregelen, efficiënte regelgeving op te maken en administratieve eenvoud na te streven.⁴

[6] **Maak een analyse van de voorzienbare sociaaleconomische effecten en de geraamde voordelen.** De Verordening bepaalt dat het nationaal herstelplan een analyse van “*de voorzienbare sociaaleconomische effecten en de geraamde voordelen van de invoering van [...] herstelmaatregelen*” moet bevatten⁵.

De Raden vragen om daartoe een grondig onderzoek te voeren naar de directe en indirecte sociaaleconomische effecten van de afzonderlijke herstelmaatregelen, en betreffende de keuzes die moeten worden gemaakt inzake de uit te voeren herstelmaatregelen. Daarnaast vragen de Raden om ook de maatschappelijke baten in beeld te brengen (inzake waterveiligheid, waterkwaliteit, luchtkwaliteit, menselijke gezondheid, biodiversiteit, ...) en alle elementen samen te brengen in een MKBA. Dit alles moet zowel op korte als op lange termijn worden bekeken. Deze analyses moeten toelaten om, voor diverse maatschappelijke deelsystemen, de juiste keuzes te maken inzake de beoogde herstelmaatregelen. Ook kan verwacht worden dat deze verder zullen bijdragen tot de correcte inschatting van de nodige ondersteunings- en financieringsbehoeften die met de realisatie van de vooropgestelde doelstellingen van de Verordening gepaard zullen gaan (zie 2.4).

Binnen bovenstaand kader is onder andere specifiek onderzoek nodig naar de kansen en uitdagingen voor het voedselsysteem. Er is duidelijkheid nodig over de te verwachten positieve en negatieve effecten op de voedselproductie in Vlaanderen wat betreft beschikbare ruimte, opbrengst, bodem- en watersysteemkwaliteit, biodiversiteit, klimaatveerkracht, enz. en op de concrete ontwikkelings- en productiemogelijkheden voor land- en tuinbouwers. Daarbij moet de focus liggen op zowel de kansen als de uitdagingen van het vooropgestelde herstelbeleid voor (zo veel mogelijk) landbouw(ers) en de bredere agrovoedingssector.⁶ Dit vereist een gedegen analyse van de manieren waarop landbouwmodellen en -praktijken het best kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen van de Natuurherstelverordening.⁷ De Raden vragen om in te zetten op het ondersteunen van agro-ecologische landbouwpraktijken en biologische landbouw want ze bieden mogelijkheden om de voorwaarden uit art. 11 te realiseren.

De Raden menen dat hierbij de objectiviteit en kwaliteit van deze analyses gewaarborgd moet worden.

⁴ Zie ook SALV, 28 oktober 2016, [Advies Betere regelgeving](#).

⁵ Artikel 15,3,s.

⁶ Geopolitieke ontwikkelingen hebben nogmaals aangetoond dat de veerkracht van de voedselsystemen moet worden beschermd. Er is aangetoond dat het herstel van agro-ecosystemen op lange termijn positieve gevolgen heeft voor de voedselproductiviteit en dat het herstel van de natuur fungeert als een verzekeringspolis om de duurzaamheid en veerkracht van de EU op lange termijn te waarborgen, (overweging 19 natuurherstelwet).

⁷ Cf. 14, 10 van de Natuurherstelverordening.

[7] **Onderzoek of een actualisering van de impactstudies nodig is**⁸. De Raden vragen om daarbij op korte termijn te onderzoeken of een actualisering van de eerder opgemaakte studies⁹ noodzakelijk is, in het bijzonder rond die elementen waarvan in de documenten werd aangegeven dat het studiewerk nog onvolledig is.

[8] **Vertrek vanuit de doelstellingen bij het onderbouwen en motiveren van het eventuele gebruik van uitzonderingsmogelijkheden**. De Verordening voorziet in diverse opties om, onder specifieke voorwaarden, af te wijken van bepaalde verplichtingen¹⁰. De Raden menen dat het eventuele gebruik van afwijkingen de algemene doelstellingen voor natuurherstel niet mag ondergraven. De Raden vragen dus om op een ernstige manier met deze afwijkingmogelijkheden om te gaan en wijzen op de verschillende randvoorwaarden voor het gebruik ervan in de Verordening.

Ze vragen om het eventueel gebruik ervan goed te motiveren en om de economische, sociale en ecologische¹¹ effecten bij het gebruik van deze afwijkingen in te schatten als een ex-ante evaluatie en om ook in een ex-post evaluatie te voorzien, om het effect op de te behalen doelstellingen in beeld te brengen en om op basis van het zesjaarlijks verslag desgevallend tot beleidsbijstelling over te gaan .

[9] **Hou rekening met de Vlaamse ruimtelijke context** De Raden merken op dat er wat betreft landgebruik, met name ruimtebeslag en verhardingsgraad en de aanwezige open ruimte, een groot verschil is tussen de diverse Europese lidstaten. Het NARA2020 stelt *“Door de uitbreiding van stedelijk en bebouwd gebied verkleint en versnipperd het landelijk gebied verder en krijgt het randstedelijk gebied een meer verstedelijkt karakter.”*¹²

De Raden menen dat hiermee rekening gehouden moet worden bij de opmaak van de nationale herstelplannen. Dit betekent dat men, onder andere bij het uittekenen van de maatregelen, zoveel mogelijk moet streven naar het wegwerken van bestaande versnippering in alle sectoren en bijkomende versnippering moet vermijden. Dit heeft betrekking op het wegwerken en vermijden van ruimtelijke versnippering wat veronderstelt dat ook beleidsmatige verkokering tegen moet worden gegaan. Daarenboven zorgt het ruimtebeslag in Vlaanderen er voor dat het des te belangrijker is om doordachte (efficiënte en effectieve) maatregelen te nemen en koppelkansen met bestaand beleid te realiseren.

[10] **Werk de mismatch tussen bestemming en gebruik zoveel mogelijk weg**. De Raden stellen vast dat , voor afzonderlijke percelen land in het Vlaamse Gewest, het landgebruik niet altijd overeenstemt met de gewestplanbestemming ervan. Zo is er sprake van landbouwgebruik in bestemming natuurgebied, maar evengoed is er natuurgebruik in

⁸ Zie <https://www.natuurenbos.be/natuurherstelwet#toc-quickscan-en-juridische-evaluatie>

⁹ I.e. studies die voor de Vlaamse beleidsmakers werden opgemaakt over de mogelijke synergiën op vlak van ecosysteemdiensten, over de mogelijke positieve en negatieve socio-economische impact en over de mogelijke juridische implicaties

¹⁰ Zie bijvoorbeeld artikel 4.,5, 4, 13 en 4, 14., 4,16 11.,4, vijfde lid.

¹¹ i. e. de drie pijlers van duurzame ontwikkeling

¹² SCHNEIDERS ET AL. (2020), p. 107.

landbouwbestemming. Beide aspecten kunnen in meerdere richtingen gevolgen hebben voor de implementatie van deze verordening.

Er moet erover gewaakt worden dat de bestemming en het gebruik maximaal overeenstemmen. Waar dit niet zo is, moet er in het kader van de realisatie van de doelstellingen van deze verordening onderzocht worden of als vuistregel kan worden gehanteerd dat ofwel het gebruik, dan wel de bestemming moet primeren.

2.2 Verduidelijk het startpunt en de einddoelstelling

[11] **Leg de referentie-situatie vast conform de bepalingen in de Verordening.** De Verordening legt voor een aantal indicatoren het moment vast waarop de referentie-situatie moet worden bepaald¹³. De Raden vinden het belangrijk om op basis van de meest recente data¹⁴ en op een wetenschappelijke manier vast te stellen wat de referentie-situatie is voor deze indicatoren. De Raden vragen om deze informatie op te maken en mee bekend te maken in het vervolgtraject.

[12] **Zet de krijtlijnen uit voor 2040 en 2050-doelstellingen.** De Raden vragen om, conform artikel 15, 1, al van bij het begin de doelen en verplichtingen voor zowel 2040 als 2050 te bepalen en deze op een duidelijke manier mee op te nemen in het nationaal herstelplan¹⁵. Ze vragen om deze opname van lange-termijn-doelen niet te beperken tot een strategisch overzicht¹⁶, maar om duidelijkheid te scheppen over de concrete lange termijn plannen voor het natuurherstelbeleid. Dit moet toelaten om keuzes te maken met de beste garanties op het vlak van effectiviteit en efficiëntie en op het vlak van het bereiken van de natuurdoelen en het realiseren van mogelijke koppelkansen (gezondheid, waterveiligheid,...). Dit laat ook toe om, op het vlak van de (positieve en negatieve) economische impact, toekomstperspectief en rechtszekerheid op lange termijn voor ondernemingen te verschaffen.

Om de doelen voor 2040 of 2050 te halen is het aangewezen om nu al een plan van aanpak met bepaalde maatregelen uit te werken. Waar mogelijk, vragen de Raden daarom om deze maatregelen al op te nemen in het herstelplan. Bij dit alles zal de inhoud en functie van het concept 'bevredigende niveaus' en 'gunstige referentieoppervlakte' in meerdere opzichten bepalend zijn: de Commissie moet hierover weliswaar nog aanwijzingen vaststellen, maar de Raden vragen om dit proces van nabij op te volgen.

2.3 Bouw aan draagvlak via een gestructureerd overlegproces

[13] **Voorzie in een transparant proces van bij de start.** Transparantie vormt een van de kernvoorwaarden voor het maken van kwaliteitsvolle regelgeving. De verordening

¹³ oa bestuiverspopulaties, stedelijke groene ruimte, stedelijke boomkroonbedekking

¹⁴ Update databank vismigratiekelpunten

¹⁵ Artikel 15, 1. *Het nationale herstelplan bestrijkt de periode tot en met 2050, met tussentijdse termijnen die overeenstemmen met de in de artikelen 4 tot en met 13 vastgestelde doelen en verplichtingen.*

¹⁶ Zie artikel 15,2.

bepaalt dan ook dat de lidstaten "verzekeren dat het herstelplan op een open, transparante, inclusieve en doeltreffende wijze wordt voorbereid"¹⁷.

De Raden vragen om daartoe alle relevante documenten in de voorbereiding beschikbaar te stellen, de afwegingen bij de verwerking van de input te verduidelijken (onder andere uit dit advies), en degelijke verslaggeving en synthesedocumenten te voorzien¹⁸.

- [14] **Maak een procesnota.** De Raden vragen om deze transparantie ook op het proces zelf toe te passen. Ze vragen om een procesnota te publiceren die de aanpak en timing voor de opmaak van het herstelplan, de samenhang met de plan MER-procedure, de MKBA en de openbare consultaties verduidelijkt.

De centrale bezorgdheid van de Raden daarbij is de *timing*. Op 1 september 2026 dient België het ontwerp van het natuurherstelplan aan de Europese Commissie voor te leggen, en daarvoor al moet er gecommuniceerd worden naar de Europese Commissie.¹⁹ Inspraak en de best beschikbare wetenschappelijke onderbouwing zijn essentieel, maar het tijdsplan en de vooruitgang moeten bewaakt worden. De kwaliteit van de processen en de procesorganisatie worden dus cruciaal in de komende twee jaar.

- [15] **Zorg voor een heldere rolverdeling en structuur.** Een goede samenwerking en betrokkenheid van de relevante overheidsinstellingen is cruciaal voor de nodige integratie [zie 2.6]. De *governance*-structuur moet daarop voorzien zijn, en ervoor zorgen dat de relevante onderzoeksinstituten, departementen en agentschappen actief betrokken worden bij de onderbouwing en uitwerking van strategische keuzes.

- [16] **Verzeker effectieve inspraak verder in het proces.** De Verordening vraagt dat "het publiek, waaronder alle belanghebbenden, in een vroeg stadium reële mogelijkheden tot inspraak krijgt in de voorbereiding ervan"²⁰

De Raden appreciëren dat ze in dit vroege stadium van de beleidsvoorbereiding worden gehoord. Ze menen dat het essentieel is dat ze ook verder in het proces worden betrokken, over strategische keuzes en besluiten. Concreet vragen ze om voldoende ruim voorafgaand aan de definitieve goedkeuring van het eerste ontwerpplan gehoord te worden door de Vlaamse Regering (in het kader van het openbaar onderzoek van de plan-MER-procedure) en vervolgens voldoende ruim voorafgaand aan de indiening van het definitieve plan aan de Europese Commissie.

- [17] **Bouw aan een breed draagvlak.** De Raden vragen om specifiek oog te hebben voor het opbouwen van draagvlak in het hele proces. Het draagvlak voor het herstelplan hangt voor de Raden samen met een aantal cruciale factoren die het vertrouwen in het proces bepalen: is de onderbouwing gebaseerd op de best beschikbare wetenschappelijke kennis? schept het plan de gevraagde duidelijkheid op lange termijn? zijn er afdoende

¹⁷ artikel 14, punt 20

¹⁸ De bezorgdheid en de elementen kwamen ook aan bod bij het GLB plan, zie Minaraad (2024), §18

¹⁹ Bv. art. 4, 13 (uiterlijk op 19 februari 2025) en art. 14, 7 (uiterlijk op 19 augustus 2025).

²⁰ artikel 14, punt 20

middelen voor de uitvoering voorzien? is er zicht op de afweging tussen de kosten en baten? is er ruimte voor werkelijke participatie doorheen het ganse traject? (zie [4][12][19][16])

De Raden vragen om een degelijke *communicatiestrategie* uit te werken op maat van de betrokken doelgroepen en van het breed publiek. Deze communicatiestrategie moet sterk inzetten op de maatschappelijke voordelen van natuurherstel, de levering van ecosysteemdiensten tastbaar maken en types maatregelen verduidelijken. Bij de opmaak van de strategie dient men multidisciplinair te werk te gaan. Specifiek voor de landbouwsector is echter meer nodig, daar moet ingezet worden op depolarisatie en vertrouwensherstel. De Raden wijzen daarbij naar de nood aan beleidszekerheid (zie [12]) en goed ontworpen maatregelen (zie [5]) voor de landbouwsector.

2.4 Garandeer de financiering

[18] **Verduidelijk de behoeften en de nodige financiering in een financieel plan.** In het herstelplan moeten de geraamde financieringsbehoeften voor de uitvoering van de herstelmaatregelen worden opgenomen (art. 15, lid 3, u). Het gaat zowel over de kosten voor de maatregelen zelf, als voor de *“steun aan belanghebbenden die worden getroffen door herstelmaatregelen of andere nieuwe verplichtingen die uit deze Verordening voortvloeien”*.

De Raden hechten veel belang aan de onderbouwing van deze inschatting, en vragen om daarvoor de juiste expertise te voorzien, bij voorbeeld door onderzoeksinstellingen te betrekken. (zie ook [4])

[19] **Voorzie voldoende structurele middelen.** In een volgende stap moeten *“de middelen voor de voorgenomen openbare of particuliere financiering, waaronder financiering of medefinanciering met financieringsinstrumenten van de Unie”* in beeld gebracht worden. De Raden vragen om de benodigde financiering te voorzien om de doelstellingen te realiseren.

De Raden dringen daarbij aan op een financiering die structureel is, en die zekerheid brengt op langere termijn voor alle betrokken actoren, zowel inzake de investeringen zelf, als inzake de steunmaatregelen. Ze wijzen ook op de noodzaak om voldoende menskracht te voorzien om de uitvoering te coördineren en ook effectief te realiseren.

[20] **Dring op Europees niveau aan op bijkomende middelen.** De Raden vragen om, in het kader van de discussies over de Europese Meerjarenbegroting, vanuit Vlaanderen aan te dringen op bijkomende middelen. Er is nood aan een specifiek fonds voor natuurbescherming en herstel, om alle landbeheerders te ondersteunen bij het herstellen en beheren van natuurlijke habitats op landschapsniveau.²¹

[21] **Maak maximaal gebruik van bestaande Europese financiering.** Uiterlijk op 19 augustus 2025 publiceert de Europese Commissie een verslag over de financieringsbehoeften, de

²¹ EC, 2024, [Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture](#), p. 57.

op Unieniveau beschikbare financiële middelen en met voorstellen voor aanvullende maatregelen.

De Raden vragen om maximaal gebruik te maken van beschikbare Europese middelen en om in het proces te verzekeren dat het herstelplan rekening kan houden met de aanbevelingen uit dat verslag.

[22] **Zet in op economische kansen, verdienmodellen en particuliere financiering.** Een belangrijke piste om de financiering structureler te maken, is om sterker in te zetten op verdienmodellen, publiek-private samenwerking en hefboomen voor private financiering. De Raden vragen om te onderzoeken op welke manier het vooropgestelde herstelbeleid kan leiden tot *kansen* voor (zo veel mogelijk) ondernemers, waaronder bos- en landbouw(ers), de bredere agrovoedingssector en de houtsector.²² Dit vereist een gedegen analyse van de manieren waarop verdienmodellen, maatregelen en praktijken in zowel landbouw, bosbouw als andere sectoren het best kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen van de Natuurherstelverordening.²³ Zet daartoe bijvoorbeeld gepast in op biologische landbouw en het toepassen van agro-ecologische landbouwpraktijken want ze bieden mogelijkheden om de voorwaarden uit art. 11 te realiseren.

[23] **Breng de indicaties van schadelijke subsidies in beeld.** Het nationaal herstelplan dient “een indicatie” te bevatten “van de subsidies die het halen, respectievelijk nakomen van de in deze Verordening vastgestelde doelen en verplichtingen negatief beïnvloeden” (art. 15, lid 3, v). Deze indicatie moet helpen om, “in overeenstemming met de verbintenis in het achtste milieuactieprogramma, deze milieuvriendelijke subsidies uit te faseren” (overweging 85,) en geeft hiermee ook invulling aan doelstelling 18 uit het *Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework*, die voor 2025 moet zijn uitgevoerd²⁴. De Raden wijzen erop dat Lidstaat België van de Europese Commissie financiering heeft ontvangen om de implementatie hiervan voor te bereiden^{25,26}.

De Raden verwachten dat het model voor de herstelplannen, dat de Europese Commissie voor 1 december van dit jaar moet vaststellen, vergezeld zal gaan van een verduidelijking over de manier waarop aan deze bepaling inzake milieuvriendelijke subsidies concreet invulling moet worden gegeven. Ze wijzen tot slot ook op de ‘toolbox’ die de Europese

²² Geopolitieke ontwikkelingen hebben nogmaals aangetoond dat de veerkracht van de voedselsystemen moet worden beschermd. Er is aangetoond dat het herstel van agro-ecosystemen op lange termijn positieve gevolgen heeft voor de voedselproductiviteit en dat het herstel van de natuur fungeert als een verzekeringspolis om de duurzaamheid en veerkracht van de EU op lange termijn te waarborgen, (overweging 19 natuurherstelwet).

²³ Cf. 14, 10 van de Natuurherstelverordening.

²⁴ Doelstelling 18: “Identify by 2025, and eliminate, phase out or reform incentives, including subsidies, harmful for biodiversity, in a proportionate, just, fair, effective and equitable way, while substantially and progressively reducing them by at least 500 billion United States dollars per year by 2030, starting with the most harmful incentives, and scale up positive incentives for the conservation and sustainable use of biodiversity.”

²⁵ zie [Belgium - European Commission](#)

²⁶ Ook minister van Omgeving Jo Brouns geeft in zijn beleidsnota (2025-2029) aan verder mee te willen werken aan de realisatie van het achtste milieuactieprogramma van de EU: “We volgen de bevindingen van de lopende Environmental Implementation Review (EIR) op en werken verder mee aan de realisatie van het achtste milieuactieprogramma van de EU.”

Commissie eerder al heeft uitgebracht, en die een definitie bevat en focust op het hervormen van schadelijke subsidies²⁷. '.

2.5 Maak een analyse van de Vlaamse regelgeving en het Vlaamse beleid ivf de implementatie

[24] **Screen op korte termijn de Vlaamse regelgeving.** De Raden vragen om op korte termijn de bestaande Vlaamse regelgeving en instrumenten (inclusief subsidies) te toetsen aan de bepalingen van de Verordening. Er is duidelijkheid nodig over de vraag welke bepalingen en instrumenten verder kunnen gebruikt worden zonder meer, wat bijstelling behoeft en waar nieuwe instrumenten nodig zijn.²⁸ Het doel moet zijn om te komen tot een coherent geheel, dat performant uitvoering kan geven aan de doelen van de Natuurherstelverordening.

[25] **Bestudeer de potentiële impact op vergunningverlening.** De verslechteringsverboden uit de verordening nemen nu eens het karakter aan van een resultaatverbintenis, dan weer het karakter aan van een inspanningsverbintenis. Dit verschil in draagwijdte kan ook een verschil met zich meebrengen inzake gevolgen op de vergunningverlening. Er is des te meer nood aan verduidelijking omdat er in het Vlaamse Gewest op grond van het Natuurdecreet ook reeds diverse beschermingsmechanismen gelden, zowel binnen als buiten beschermde natuurgebieden (zoals bv. artikel 16, van het Natuurdecreet, i.e. de natuurtoets, die in bepaalde situaties de vergunningverlener ertoe verplicht om een vergunningsaanvraag te toetsen op vermijdbare schade aan de natuur)²⁹.

De Raden adviseren om de potentiële impact van de diverse verslechteringsverboden op vergunningverlening te onderzoeken ten einde snel duidelijkheid te scheppen over de doorwerking van deze verslechteringsverboden, en er desgevallend gepaste kaders te creëren ..

[26] **Herbekijk de instrumenten uit het natuur- en bosdecreet.** De belangrijkste planfiguur uit de Verordening is het natuurherstelplan. In het Natuurdecreet en in het Bosdecreet, zijn plansfiguren opgenomen, evenals gebiedsgerichte instrumenten en instrumenten uit het soortenbeleid die daarmee in nauw verband staan:

- In het Bosdecreet: de langetermijnplannen en uitvoeringsplannen (artikel 6).
- In het Natuurdecreet: het natuurbeleidsplan (afdeling 11), het natuurrichtplan (art 49), het managementplan (art. 48), het managementplan NATURA 2000 (art. 50 septies), en het Vlaams NATURA 2000 programma (art 50ter), SBP's, de bepalingen over. VEN en IVON [artikelen 17 tot en met 31].

De Raden dringen daarom aan op een integratie-oefening, waarbij op zijn minst duidelijk wordt gemaakt hoe deze plannen onderling samenhangen, en waarbij daar waar mogelijk,

²⁷ Europese Commissie (2022)

²⁸ bijvoorbeeld de bescherming van ruimtelijk kwetsbare bossen., natuurverbindingen, zonevreemde graslanden en wetlands, ...

²⁹ Natuurdecreet artikel 16, §1

vereenvoudigd wordt. Coherentie tussen de verschillende natuur- en soortgerichte instrumenten en de toepassing ervan is noodzakelijk.

[27] **Denk ook na over quick-wins inzake soortenbescherming.** De Raden stellen vast dat de Verordening Natuurherstel ook expliciet verwijst naar het herstel van populaties van soorten.³⁰ De Raden stellen vast dat er uiteenlopende regelgeving bestaat met linken naar het soortenbeleid en dat deze regelingen niet altijd even goed op elkaar zijn afgestemd.³¹ Ze vragen daarom om te onderzoeken op welke manier meer integratie kan worden bekomen met het oog op vooruitgang, in het bijzonder voor Rode Lijst-soorten.

De Raden vragen eveneens om, naast de reeds voorziene opties voor soortenbescherming in het Vlaams beleid, na te gaan of er nog andere *quick-wins* zijn wat betreft inzet van instrumenten voor soorten in natuurbeleid, jachtbeleid, landbouwbeleid,

2.6 Zorg voor een goede integratie met andere beleidsprocessen en benut koppelkansen.

[28] **Zorg ook voor een goede integratie en coherentie met andere beleidsvelden.** De implementatie van de verordening sluit aan op een reeks bestaande beleidsvelden, en biedt daar koppelkansen. De Raden vragen om die koppelkansen maximaal te benutten, en daarbij telkens te vertrekken van een evaluatie: wat is er al, en wat levert dit in de praktijk op? Zijn de huidige maatregelen bevredigend op het vlak van effectiviteit? Welke aanpassingen zijn er nodig, en welke budgetten zijn er dan vereist? Concreet denken de Raden onder meer aan:

- **Koppelkansen met het klimaatmitigatiebeleid: LULUCF.**³² Zo kan bijvoorbeeld het herstel van ecosystemen er in belangrijke mate toe bijdragen dat natuurlijke koolstofputten worden behouden, beheerd en verbeterd en dat zowel de biodiversiteit wordt bevorderd als tegelijkertijd de klimaatverandering wordt bestreden.³³
- **Koppelkansen tussen natuurherstel en klimaatadaptatie.** Een voorbeeld hiervan is inzetten op natte natuur. Natte natuur en veen vormen niet alleen *hotspots* voor biodiversiteit, maar leveren tegelijk ook ecosysteemdiensten zoals waterberging en -zuivering. Inspanningen met betrekking tot de voorraad organische stof onder bouwland en het percentage landbouwgrond met landschapselementen met hoge biodiversiteit, leiden tot de simultane invulling van meerdere maatschappelijke baten. Natuur in steden zorgt voor verkoeling en wateropvang.
- **Koppelkansen met het ruimtelijk beleid.**³⁴ De doelstellingen uit de Verordening sluiten bijvoorbeeld sterk aan bij een aantal strategische doelstellingen van het BRV

³⁰ Zie bijvoorbeeld onder de diverse definities in artikel 3, zie artikelen 4.7, 4.8, 4.10, artikel 10, artikel 11 en artikel 12.

³¹ bijvoorbeeld beheerovereenkomsten voor soorten in landbouwbeleid, bestrijding van soorten in jachtbeleid

³² Beleid inzake landgebruik, veranderingen in landgebruik en bos (LULUCF).

³³ Overweging 17 van de Verordening Natuurherstel, zie ook overwegingen 7, 16, 40, 61 en 62.

³⁴ Opmaak van BRV beleidskaders.

De Raden vragen om in het verdere proces de afstemming tussen beide goed te bewaken.

- **Koppelkansen met het landbouwbeleid:** zie [56]
- **Koppelkansen met het gezondheidsbeleid:** zie [5] en [48].

[29] **Schep duidelijkheid in de implementatieprocessen.** Wat bestaande of aankomende implementatieprocessen betreft, denken de Raden bijvoorbeeld aan het GLB-beleid³⁵, de stroomgebiedsbeheerplannen, het Mest-actieplan, het klimaatadaptatieplan, het VEKP, het BRV, het NAPAN, de luchtkwaliteitsplannen, het erosiebeleid en het handhavingsbeleid.

Al deze processen kennen eigen uitgangspunten, een eigen timing en een eigen dynamiek. Niettemin komen de in dit verband genomen maatregelen in de praktijk samen in dezelfde fysieke ruimte(s) en is het dus belangrijk om een afgestemd beleid te voeren (zie ook 3.1). De Raden vragen om op procesniveau³⁶:

- duidelijkheid te scheppen over de huidige en gewenste bijdrage(n) van de huidige instrumenten en beleidskaders aan de doelstellingen van de Verordening;
- in te zetten op goede inschattingen van het effect van bestaande en bijkomende maatregelen;
- **welke aanpassingen** binnen de respectievelijke beleidskaders hiervoor aanvullend en in samenhang nodig kunnen zijn, en welke **extra inspanningen** nodig kunnen zijn;³⁷
- mechanismen in te bouwen om doelbereiking te garanderen.

2.7 Integreer monitoring- en rapportageverplichtingen

[30] **Maak een integraal monitoringsplan op.** Het is belangrijk om te verzekeren dat de doelen uit deze Verordening ook effectief bereikt worden. De monitoring moet dus effectief en efficiënt gebeuren. De Verordening lijst een aantal indicatoren op die opgevolgd moeten worden³⁸. De Raden vragen om te verzekeren dat de nodige informatie beschikbaar is om voor al deze indicatoren het vertrekniveau te bepalen, en om de nodige instrumenten te voorzien om deze op te volgen. Daarbij moet niet gewacht worden op de indiening van een ontwerpplan bij de Europese Commissie.

De Raden vragen hierbij om te duiden welke informatie hiertoe reeds beschikbaar is, alsook om op te lijsten welke informatie bijkomend verzameld moet worden en hiertoe de verantwoordelijkheden en middelen duidelijk vast te leggen. Ze vragen om de invulling van de kennislacunes en het opvolgen hiervan op te nemen in het integraal monitoringsplan.

³⁵ Cf. art. 15, 3, v en art. 15, 5 van de Natuurherstelverordening.

³⁶ Analoog aan de aanbevelingen over het GLB proces in (2024), §21

³⁷ Zie 14, 10 van de Natuurherstelverordening.

³⁸ zie artikelen 11,2; 12,3

De Raden vragen om in dit integraal monitoringsplan op te nemen wat moet worden gemonitord, op welke manier dit moet gebeuren en wie hiertoe kan bijdragen.

Afsluitend vragen de Raden om de resultaten van de monitoring te ontsluiten conform de bepalingen van het Bestuursdecreet.

[31] **Integreer de reeds bestaande monitoringsinitiatieven.** De Raden wijzen er op dat er in het Vlaamse Gewest momenteel al een of andere vorm van (biodiversiteits)monitoring gebeurt, en dat dit monitoring gestoeld is op diverse processen (IHD/BWK/NBP/GLB/...). De Raden vragen concreet om in het nationaal herstelplan waar mogelijk te komen tot een integratie van monitorings- en evaluatie-initiatieven.

[32] **Maak waar relevant werk van gebruiksvriendelijke monitoringssystemen, indien de monitoring ondersteund wordt door burgers.** Dit kan onder andere door overzichtelijke en eenvoudig te gebruiken methoden voorop te stellen voor het opvolgen van de diverse indicatoren – methoden die begrijpbaar en toegankelijk zijn voor zowel private als publieke eigenaars. Artikelen 10, lid 4, en 20, lid 9, verwijzen hierbij expliciet naar het gebruik van burgerwetenschap (*citizen science*) en *remote sensing*. Een laagdrempelig en voor alle actoren toegankelijk monitoringssysteem zou opportuun zijn en zou betrokkenen ertoe kunnen motiveren om bij te dragen aan de uitvoering van de natuurherstelwet. De Raden vragen om bij al deze systemen rekening te houden met een correcte bescherming van de *privacy*.

[33] **Zorg voor duidelijkheid inzake de opvolging van de indicatoren voor bos- en landbouwecosystemen.** De Raden wijzen op de afbakening die gevraagd wordt in artikel 14, lid 6, van de bos- en landbouwgebieden die moeten worden hersteld³⁹ alsook op de artikelen 11, lid 3, en 12, lid 2, die bepalen dat de index van de aan die gebieden verbonden boerenlandsoorten, resp. algemene bosvogels, op nationaal niveau moet vooruitgaan tot een bepaald niveau wordt bereikt. De monitoring van deze beide soortengroepen moet dus op een ruimere schaal worden opgevolgd dan deze van de afgebakende landbouw- resp. bosgebieden. De trend van deze soorten is derhalve niet enkel afhankelijk van gebieden waar maatregelen genomen door de desbetreffende sectoren.

Ze vragen dat er in dit kader voor gezorgd zou worden dat de te nemen maatregelen hier rekening mee houden, dit betekent bijvoorbeeld dat herstelmaatregelen voor deze soorten zouden worden voorzien op maat van diverse actoren⁴⁰, zodat deze door alle actoren kunnen worden genomen en niet enkel toegeschreven worden aan een bepaalde sector.

2.8 Zorg voor een goede afstemming met andere gewesten, andere bestuursniveaus en de buurlanden

³⁹ De lidstaten lokaliseren de landbouw- en bosgebieden die moeten worden hersteld en brengen deze in kaart, met name de gebieden die als gevolg van intensivering of andere beheerfactoren betere verbindingen en landschappelijke diversiteit behoeven.

⁴⁰ Bijvoorbeeld, niet enkel inzetten op beheerovereenkomsten voor een bepaalde soorten

[34] **Begin tijdig aan de afstemming met de andere gewesten en de federale overheid.** De Raden merken op dat het zwaartepunt van de bevoegdheden voor de implementatie van de Verordening bij de Gewesten ligt. Daarnaast bestaan er enkele raakvlakken met federale bevoegdheden, zoals met het federale Energiebeleid (zie 3.2), met Defensiebeleid⁴¹ en het Noordzeebeleid (met verbanden met het Vlaams beleid inzake Visserij, de kustzone en de havens).

De Raden menen dat een goede afstemming met de andere gewesten en de federale overheid noodzakelijk is om tot een geïntegreerd nationaal herstelplan te komen. Ze vragen om dus van bij het begin te zorgen voor de nodige afspraken inzake afstemming en om dit aspect ook mee op te nemen in de gevraagde procesnota (zie [14]).

[35] **Bekijk of synergiën met buurlanden mogelijk zijn.** Artikel 14, lid 17 bepaalt dat lidstaten voor grensoverschrijdende ecosystemen synergiën met de nationale herstelplannen van die desbetreffende landen dienen te bevorderen. De Raden vragen daarom om nu al voor de grensoverschrijdende ecosystemen contact op te nemen met de verantwoordelijken in de buurlanden.

[36] **Verzeker de afstemming met het provinciaal en gemeentelijk niveau.** De Raden wijzen ook op de noodzaak om de verbanden met het lokale beleid te leggen. De provincies, steden en gemeenten spelen een sleutelrol inzake de doelen rond stedelijke ecosystemen (zie 3.3), maar ook rond bij voorbeeld natuurverbindingen, soortenbeleid, bossen etc... is er nood aan afstemming van de beleidsinitiatieven.

3 Inhoudelijke opmerkingen

3.1 Integreer de hersteldoelen en de verplichtingen inzake NATURA 2000 (artikel 4)

[37] **Neem de doelstellingen en maatregelen uit het Vlaams Natura 2000-beleid op in het herstelplan.** De Raden vragen om de doelstellingen in uitvoering van artikel 4, te vergelijken met de doelstelling van het actuele natuur- en ruimtebeleid, zoals die in uitwerking van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn in Vlaanderen werden ontwikkeld. Vervolgens moet het plan verduidelijken welke bijkomende inspanningen nodig zouden zijn om de doelen te bereiken.

De Raden wijzen er hierbij op dat in Vlaanderen al beslist beleid bestaat en dat er al maatregelenprogramma's in uitvoering zijn (bvb. Vlaams Natura2000-programma en PAS-herstelprogramma). Het doel is daarbij om uiterlijk tegen 2026 natuurdoelen in habitatrichtlijngebieden te alloceren en tegen uiterlijk 2030 voor de overige habitats.⁴²

De Raad vraagt om deze intentie ook op te nemen in het herstelplan, zonder hierbij afbreuk te doen aan de vereiste wetenschappelijke onderbouwing wat betreft prioritering van de maatregelen. Belangrijk hierbij is om, met het oog op de doelstellingen voor 2030,

⁴¹ Artikel 5 van de verordening handelt over defensie, maar wordt in dit advies verder niet behandeld.

⁴² REGEERAKKOORD, p. 74.

2040 en 2050, tijdig in te zetten op herstelmaatregelen voor alle habitats die momenteel niet in een goede toestand verkeren en een langere hersteltijd nodig hebben.

- [38] **Zorg voor effectieve realisaties op terrein.**⁴³ De Raden wijzen er op dat een van de redenen voor de opmaak van een Verordening Natuurherstel ligt in het feit dat de huidige regelgeving op EU-niveau⁴⁴ met betrekking tot biodiversiteit en ecosysteemdiensten nog niet tot de gewenste resultaten op lidstaatniveau heeft geleid.⁴⁵

De Raden vragen dan ook om in het kader van artikel 4, van deze Verordening extra in te zetten op effectieve realisatie van natuurherstel op het terrein. Dit kan door gericht in te zetten op voortdurende verbetering van de staat van instandhouding van alle Europees beschermde soorten en habitats tot een goede toestand of voldoende kwaliteit van de habitats⁴⁶ wordt bereikt via instrumenten uit het natuurbeleid en ander beleid⁴⁷.

- [39] **Maak werk van robuuste natuurgebieden en functionele verbindingen.** De Raden menen dat robuuste, aaneengesloten gebieden met een voldoende hoge natuurkwaliteit nodig zijn om te komen tot een gunstige staat van instandhouding voor Europees beschermde soorten en habitats. De Raden vragen om in het herstelplan de nodige maatregelen te voorzien zodat de staat van instandhouding effectief verbetert.

Ook de aanleg van natuurverbindingen is nodig om een gunstige staat van instandhouding voor Europees beschermde soorten en habitats te realiseren, conform de goedgekeurde S-IHD besluiten^{48,49} in het kader van de implementatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn. De Raden vragen om hiertoe ook maatregelen op te nemen in het herstelplan. De Raden vragen om, conform artikel 4, lid 10⁵⁰, te onderzoeken of in het kader van de doelstellingen van deze verordening bijkomende verbindingen noodzakelijk zijn en dit zowel voor habitats in een specifieke Speciale Beschermingszone als tussen verschillende Speciale Beschermingszones.

- [40] **Onderzoek nu al natuurherstel voor Europees beschermde habitats en soorten na 2030.** Artikel 4, 1, tweede lid, bepaalt dat *“de lidstaten, voor de toepassing van dit lid ,waar passend, tot 2030 voorrang [geven] aan herstelmaatregelen in gebieden die gelegen zijn in Natura 2000-gebieden”*. Artikel 4, lid 4, verwijst hierbij ook naar mogelijk opnieuw te ontwikkelen habitats in gebieden waar die nu niet voorkomen met het oog op een gunstige referentieoppervlakte. Artikel 14, lid 2, geeft aan hoe deze kwantificering dient te gebeuren.

⁴³ MINARAAD (2023a), p. 8.

⁴⁴ Meer bepaald de implementatie van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.

⁴⁵ Zie rapportage in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn en het natuurrapport 2020 van INBO.

⁴⁶ zie artikel 4,11 van de Verordening.

⁴⁷ MINARAAD (2023a), p. 14.

⁴⁸ MINARAAD (2023a), p. 10.

⁴⁹ REGEERAKKOORD, p. 74.

⁵⁰ artikel 4,10. bij de in de leden 1 en 4 bedoelde herstelmaatregelen wordt rekening gehouden met de noodzaak van betere verbindingen tussen de in bijlage I opgenomen habitattypen en met de ecologische vereisten van de in lid 7 bedoelde soorten die in die habitattypen voorkomen.

De Raden vragen daarom om deze oefening in functie van het bereiken van de doelen uit artikel 4 nu al te starten en de resultaten van deze kwantificering op te nemen in het nationaal herstelplan conform artikel 15, 3, a., met het oog op het tijdspad richting 2040 en 2050.

[41] **Voorzie in een gestructureerde aanpak van de diverse milieudrukken**⁵¹. De Raden merken op dat, om te komen tot natuurherstel, ook een aanpak van diverse milieudrukken nodig is. Het Instituut voor Natuurbehoud (INBO) maakte in 2019 een afwegingskader voor de programmatische aanpakken van milieudrukken⁵². De Raden vragen om dit rapport ter harte te nemen, de implementatie ervan te onderzoeken en waar relevant te implementeren.

[42] **Neem de meervoudige relatie tussen klimaat en biodiversiteit duidelijk op in het herstelplan**⁵³ Artikel 15, lid 3,t, vraagt naar een specifiek deel in het herstelplan waarin de lidstaat dient uit te zetten hoe rekening gehouden wordt met klimaatverandering, zowel wat betreft het belang ervan voor het plannen van herstelmaatregelen, als het potentieel van deze maatregelen om de gevolgen van klimaatverandering te beperken.⁵⁴ De Raden vragen in het algemeen om, waar relevant, in het herstelplan te verduidelijken hoe rekening wordt gehouden met deze implicatie van klimaatverandering.

[43] **Zorg voor een juridische en wetenschappelijke duiding over habitattransformaties en klimaatverandering**. De Raden vragen naar een juridische en wetenschappelijke duiding inzake de toepassing van de bepalingen uit artikel 4, lid 14 en 4, lid 16. Het is hierbij voor de Raden niet duidelijk hoe “*onvermijdelijke habitattransformaties die rechtstreeks het gevolg zijn van klimaatverandering*” kunnen worden aangetoond. Het lijkt aangewezen dat Vlaanderen/België er bij de Europese Commissie op aandringt om hierover de nodige duiding (bv. via *guidelines*) te voorzien.⁵⁵

3.2 Breng biodiversiteit en hernieuwbare energie in balans (artikel 6)

[44] **Zorg voor een billijk evenwicht tussen herstel van biodiversiteit en inzetten op hernieuwbare energie**. De Raden ondersteunen zowel de doelstellingen uit de Verordening Natuurherstel als deze uit de Richtlijn Hernieuwbare Energie. Ze hebben daarom begrip voor de opname van een artikel rond het bevorderen van energie uit hernieuwbare bronnen in deze Verordening. De Raden zijn evenwel van mening dat inzetten op het beschermen van biodiversiteit en het stoppen van de achteruitgang ervan nauw samenhangt met het tegengaan van klimaatverandering. Ze vragen daarom in het nationaal herstelplan een billijk evenwicht tussen deze beide doelen met aandacht voor het risico op fricties, evenals mogelijke koppelkansen.

⁵¹ MINARAAD (2023a), p. 14.

⁵² HERR ET AL (2019).

⁵³ artikel art. 4, 16 en art. 15, 3, t van de Natuurherstelverordening

⁵⁴ Artikel 15,3, t vermeldt eveneens klimaatadaptatiestrategieën en de wisselwerking van het herstelplan met de nationale energie- en klimaatplannen.

⁵⁵ artikel 4,14 en 4, 16.

[45] **Betrek trekroutes van vogels en vleermuizen bij inplannen locaties windturbines.** De Raden vragen om bij het zoeken naar locaties voor het inplannen van windturbines gebruik te maken van risico-atlassen met betrekking tot vliegroutes van vogels en vleermuizen.

[46] **Maak van natuur-inclusief-ontwerpen en -gebruiken de norm.** De Raden verwijzen naar de reeds opgedane ervaring die er bestaat inzake natuur-inclusief ontwerpen in een stedelijke context. Ze vragen om ook bij installaties van hernieuwbare energie niet alleen na te denken over de locaties, maar eveneens over een natuur-inclusief ontwerp van dergelijke installaties. De Raden menen dat er hierbij gebruik kan gemaakt worden van goede praktijkvoorbeelden (*'best practices'*).

3.3 Schep duidelijkheid inzake de nieuwe verplichtingen voor stedelijke ecosystemen (artikel 8)

[47] **Breng de “stedelijke ecosystemen” in beeld voor Vlaanderen en verduidelijk de verplichtingen.** De verordening legt op om in af te bakenen stedelijke ecosystemen, eerst het nettoverlies van “stedelijke groene ruimte” en “stedelijke boomkroonbedekking” te stoppen, om vervolgens een toenemende trend te realiseren, tot dat een bevredigend niveau is bereikt.

De Raden vragen om zo snel mogelijk duidelijkheid te scheppen over de afbakening van de “stedelijke ecosystemen” en de zogenaamde “nulmeting” inzake stedelijke groene ruimte en boomkroonbedekking.

[48] **Zet in op specifieke koppelkansen met andere doelstellingen.** De Raden zien specifieke koppelkansen die kunnen meegenomen worden bij de realisatie van de doelstellingen rond stedelijk groen:

- **hemelwaterbeleid.** De vergroening van de steden en dorpskernen biedt mogelijkheden voor de opvang van hemelwater⁵⁶. De Raden vragen om de verbanden te leggen met de uitvoering van de hemelwater- en droogteplannen, de toepassing van de gewestelijke verordening hemelwater⁵⁷ op het openbaar domein en – waar beschikbaar- de gemeentelijke adaptatieplannen.
- **welzijns- en gezondheidsbeleid.** Het vergroten en verbeteren van het aandeel stedelijk groen, kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verbeteren van het welzijn en de fysieke en mentale gezondheid van de bewoners van de steden en gemeenten, zoals voorzien in verkoeling, aanzetten tot beweging en sociaal contact, luchtkwaliteit, en (mentaal) welzijn. De Raden wijzen op de bestaande “3-30-300 groennorm”⁵⁸, die hieraan invulling geeft en waarvan de realisatie uitdagend is in bestaande kernen..

⁵⁶ OVINK ET AL. (2022), werf ‘steden en dorpen’

⁵⁷ <https://omgeving.vlaanderen.be/nl/verordeningen/de-gewestelijke-hemelwaterverordening-2023>

⁵⁸ Het gaat hier niet om “normen” in de juridische betekenis van het woord, zie <https://www.natuurenbos.be/groennormen#toc-aan-de-slag-met-de-moderne-groennormen>

- **biodiversiteitsdoelen.** De implementatie biedt ook kansen om bij te dragen aan bestaande en nieuwe doelstellingen, bij voorbeeld inzake functionele natuurverbindingen, soorten⁵⁹ of, specifiek voor de verordening, inzake bestuivers.
- **ruimtelijke doelstellingen,** in het bijzonder de doelstelling om “*groenblauwe aders doorheen de bebouwde ruimte te realiseren, zodat de ruimte klimaatbestendig en meer leefbaar is*”.⁶⁰

[49] **Heb aandacht voor stedelijk natuur in (de implementatie van) het ruimtelijk beleid.** De Raden vragen aandacht voor het aspect ‘stedelijke natuur’ in het ruimtelijk beleid, in het bijzonder bij de opmaak van ruimtelijke beleidsplannen, én bij de doorvertaling/ implementatie ervan op het terrein. Dit moet gebeuren op de verschillende bestuursniveaus en vanuit een Vlaams samenhangend kader.

De Raden merken in die zin op dat er tot op heden geen goedgekeurd Beleidsplan Ruimte Vlaanderen⁶¹ bestaat. De Raden vragen dan ook om spoedig werk te maken van het BRV, inclusief de opmaak van de bijhorende beleidskaders. Waar nodig moeten deze beleidskaders rekening houden met de vereisten uit de natuurherstelverordening.

[50] **Versterk de kennis rond potenties, ontwerp en beheer.** Om de potentie inzake de koppelkansen te kunnen waarmaken, is de kwaliteit van het stedelijk groen cruciaal. De Raden vragen om de kennis rond de potentie voor koppelkansen, het ontwerp en het beheer van multifunctioneel stedelijk groen verder te versterken en vooral te verspreiden naar de steden en gemeenten, de ontwerp bureaus en de beherende instanties. De concrete keuzes (welke functies, waar, ..) zullen immers op niveau van de gemeente worden genomen. Verder bouwen op reeds lopende initiatieven is daarbij aangewezen, zoals bij voorbeeld de natuurweefselplanning van het ANB.

3.4 Koppel doelen voor rivierecosystemen aan het waterbeleid (art. 9)

[51] **Boek de koppelkansen met waterveiligheid en waterbeleid in bredere zin.** De verordening legt op om kunstmatige barrières in rivieren te verwijderen en maatregelen te nemen die nodig zijn om de natuurlijke functies van de betrokken overstromingsgebieden te herstellen. De Raden vragen om synergieën te realiseren met de doelen uit de Kaderrichtlijn Water, en de doelen inzake waterzekerheid⁶², waaronder de doelstellingen van de Overstromingsrichtlijn. Ze zien de opgave uit de verordening dan ook als een deel van de totale opgave die moet aangepakt worden in de *Blue Deal* nota en de stroomgebiedbeheerplannen.

⁵⁹ MINARAAD (2023a), p. 10 en 11: “Gelet op de specifieke Vlaamse context, zoals beschreven in [2], alsook het belang van groenblauwe dooradering in bebouwde gebieden, vraagt de Raad ook hier aandacht voor. De biodiversiteitsstrategie stelt hiertoe dat in het kader van plannen voor stedelijke vergroening kan gewerkt worden met beleids-, regelgevings- en financiële instrumenten. De Raad denkt hierbij bijvoorbeeld aan stimulansen om in te zetten op natuurinclusief en natuursparend bouwen zonder bijkomend ruimtebeslag.”

⁶⁰ Strategische doelstelling E uit de strategische visie BRV

⁶¹ Tot op heden bestaat enkel een strategische visie.

⁶² OVINK ET AL. (2022)

- [52] **Maak een visie en een prioriteitenkaart voor hydromorfologisch herstel.** De Raden vroegen eerder om de beschikbare data inzake hydromorfologie door te vertalen in een knelpuntenkaart, en daar acties op te baseren⁶³. Ze bevelen nu verder aan om ook een visie- en prioriteitenkaart op te maken, die gebaseerd is op de bovengenoemde koppelkansen.
- [53] **Zorg voor een tempoversnelling in de uitbouw van de blauwgroene infrastructuur.** Een versneld herstel en een snellere uitbouw van de blauwgroene infrastructuur is essentieel voor het opvangen van de effecten van klimaatverandering (overstromingen, droogte). Deze infrastructuur is ook noodzakelijk voor het bereiken van de ecologische doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (KRW), en kan een belangrijke bijdrage leveren inzake waterkwaliteit en/of als functionele natuurverbinding. De Raden herhalen hun aanbevelingen dat er extra budgetten moeten voorzien worden voor de tempoversnelling van de blauwgroene infrastructuur⁶⁴.

3.5 Veranker maatregelen voor bestuiverpopulaties (artikel 10)

- [54] **Zorg voor sturend beleid in de diverse beleidsdomeinen die milieudrukken behandelen.** De achteruitgang van wilde bestuivers en insecten is niet aan één specifieke factor toe te schrijven. *“De belangrijkste bedreigingen voor wilde bestuivers zijn onder meer verandering in landgebruik (waaronder verstedelijking), intensief landbouwbeheer (waaronder pesticidengebruik), milieuverontreiniging (waaronder lichtvervuiling), invasieve uitheemse soorten en de klimaatverandering. Er kunnen andere bedreigingen opduiken, waardoor bestuivers extra onder druk komen te staan.”*⁶⁵ Ook in Vlaanderen blijven dezewilde bestuivers achteruit gaan⁶⁶, ondanks de opmaak van een Vlaams Actieplan Wilde Bestuivers en de passende focus van dit plan op habitatverlies en habitatdegradatie, gebruik van bestrijdingsmiddelen, stikstofdepositie, vermesting en klimaatverandering.

De Raden stellen vast dat het Vlaams Actieplan wilde Bestuivers voorsnog de achteruitgang niet heeft kunnen stoppen. De Raden menen dat een en ander te wijten is aan de vrijblijvendheid van diverse in dit plan opgelijste acties, alsook aan het feit dat dit plan dateert van 2022⁶⁷. De Raden zijn dus tevreden met de extra aandacht voor wilde bestuivers in deze Verordening en verwelkomen de maatregelen met betrekking tot de bescherming en het herstel van habitats. De Raden benadrukken dat er evenwel nood is aan bijsturing van bestaand beleid met het oog op een betere bescherming van bestuivers. Ze vragen een meer concreet en sturend beleid dat deze achteruitgang effectief een halt toeroept. Ze stellen daarom voor om, conform artikel 10, lid 1, van de

⁶³ Minaraad, SERV en SALV (2021) §21

⁶⁴ Minaraad, SERV en SALV (2021), §3: [1]

⁶⁵ EUROPESE COMMISSIE (2023), p. 5.

⁶⁶ Actieplan wilde bestuivers en RL Dagvlinders, zweefvliegen, nachtvlinders, ...

⁶⁷ “neemt doorlichting op”, “dringt aan op aanscherping”, “onderzoeken”, “doet een oproep”, “start gesprekken op”, ...

Verordening⁶⁸, tijdig passende en doeltreffende maatregelen te nemen door in eerste instantie in te zetten op het benutten van aanknopingspunten in bestaand beleid.

Op trefwoordniveau denken ze hierbij onder andere aan de implementatie van de duisternisbehoeftekaart in o.a. ruimtelijke ontwikkelingen, het integreren van milieueffecten in pesticidenbeleid en het verder uitvoeren en handhaven van *Integrated Pest Management* (IPM), werken aan bestuiversvriendelijke steden (volgens daartoe uitgebrachte richtsnoeren van de Europese Commissie), een passend beheer voor insecten in beschermde gebieden, risico op introductie van invasieve uitheemse soorten die schadelijk zijn voor bestuivers verminderen.

De Raden verwijzen eveneens naar de relatie tussen bossen en bestuivers. Vroeg bloeiende bomen zoals hazelaar vormen een belangrijke bron van stuifmeel vormen voor vroege bestuivers en bossen kunnen de veerkracht en weerbaarheid van ecosystemen voor bestuivers ondersteunen (zie ook bij maatregelen artikel 12).

Als laatste vragen ze om te zorgen voor afdoende monitoring en voldoende middelen voor het uitvoeren er van op grond van de methode die de Europese Commissie uiterlijk 19 augustus 2025 zal vaststellen.⁶⁹

3.6 Zet in op effectief herstel van biodiversiteit in landbouwecosystemen(artikel 11)

[55] **Voorzie duidelijkheid voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) na 2027.** Het herstelplan dient duidelijk aan te geven welke bijdrage wordt verwacht van de GLB-maatregelen post 2027, zodat, van in het begin van de opmaak van de Vlaamse strategie voor uitvoering van het GLB, hiermee rekening kan gehouden worden⁷⁰. De Raden vragen om hierbij, conform artikel 14, lid 10, *“de synergieën, met land- en bosbouw in kaart te brengen en hierbij vast te stellen welke bestaande land- en bosbouwpraktijken, waaronder ingrepen in het kader van het GLB, bijdragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen van deze verordening”*.

De Raden vragen om, in aanloop naar de volgende GLB-planperiode, goede en onderbouwde evaluaties te maken van het effect van bestaande maatregelen en goede inschattingen van het effect van mogelijke bijkomende maatregelen, met oog op het bereiken van een effectief en efficiënt maatregelenpakket met het oog op realisatie van de biodiversiteitsdoelstellingen. Ze wijzen er op dat er op dit moment geen evaluatie voorhanden is die de reeds bestaande en genomen maatregelen evalueren op hun resultaat in functie van bijdrage aan biodiversiteitsdoelstellingen.⁷¹

⁶⁸ artikel 10, 1: *De lidstaten verbeteren, door tijdig passende en doeltreffende maatregelen te nemen, de diversiteit van bestuivers en keren uiterlijk in 2030 de afname van bestuiverspopulaties om en realiseren daarna een toenemende trend voor bestuiverpopulaties, die vanaf 2030 minstens om de zes jaar wordt gemeten totdat bevredigende niveaus worden bereikt, zoals vastgesteld overeenkomstig artikel 14, lid 5.*

⁶⁹ artikel 10, 2.

⁷⁰ Zie ook MINARAAD (2024)

⁷¹ Zie ook MINARAAD (2024), paragraaf 8.

Met name, in functie van objectivering, moet de effectiviteit van maatregelen voor het bereiken van biodiversiteitsdoelen worden ingeschat en zo mogelijk worden verbeterd. Daarnaast is ook een beoordeling van de uitvoerbaarheid op bedrijfsniveau nodig, gezien dit de opnamegraad rechtstreeks beïnvloedt.⁷² Er moet in dit kader een passend scala aan mogelijke maatregelen worden voorzien, zodat er voor alle types van bedrijfsvoering mogelijkheden zijn om een bijdrage te leveren.

[56] **Zet sterker in op maatregelen die verschillende doelen tegelijkertijd aanpakken.** Een aantal maatregelen in de landbouw bieden kansen voor het leveren van de beoogde diverse ecosysteemdiensten en het bereiken van de doelstellingen van de verordening. De Raden adviseren om het leveren van ecosysteemdiensten, waar mogelijk en passend, te integreren in maatregelen in het kader van het GLB. Zo zullen biologische en agro-ecologische landbouwpraktijken bijvoorbeeld bijdragen aan organische stof in de bodem en aan de bescherming van bestuivers. Bij de uitwerking van maatregelen voor het bereiken van de doelstellingen dient er ook gekeken te worden naar een stimulerend en gebiedsgericht beleid met doorwerking van de aanbevelingen uit [29].

[57] **Realiseer de koppelkansen met waterveiligheid en waterbeleid.** De Raden vragen verder specifieke aandacht voor het realiseren van de waterzekerheidsdoelstellingen, door een aantal maatregelen zoals de bescherming van veen, het verhogen van het organische stofgehalte in bodems en de aanleg van kleine landschapselementen (KLE's). Ze wijzen op de voorstellen voor het ontwikkelen van zogenaamde sponslandschappen⁷³ uit Weerbaar Waterland, en het feit dat een aantal maatregelen ook de uitspoeling van nutriënten kunnen tegengaan.

[58] **Onderzoek de mogelijkheden van verplaatsbare natuurelementen in agrarisch gebied met het oog op het bereiken van de doelstellingen.** Artikel 11 bepaalt dat lidstaten de herstelmaatregelen nemen die nodig zijn om de biodiversiteit van landbouwecosystemen te verbeteren. Om dit op te volgen worden enkele indicatoren vermeld.

De Raden vragen om in het kader van de uitvoering van deze Verordening de mogelijkheden van bijkomende verplaatsbare natuurelementen in agrarisch gebied te onderzoeken met het oog op het bereiken van een 'bevredigend niveau' voor twee uit drie gekozen indicatoren en van de doelstellingen voor boerenlandvogels. Ze vragen hoe de contouren ervan er zouden kunnen uitzien met hierbij onder andere aandacht voor juridische aspecten, rechtszekerheid en het creëren van een hogere biodiversiteitswaarde, Randvoorwaarden hierbij zijn dat er een netto toegevoegde ecologischewaarde moet worden gecreëerd en dat dit moet bijdragen aan het bereiken van de doelstellingen uit artikel 11.

3.7 Voorzie ook aandacht voor niet Europees beschermde bosecosystemen (artikel 12)

⁷² zie ook MINARAAD (2024), paragraaf 21.

⁷³ OVINK ET AL. (2022),

- [59] **Bekijk ook voor bossen de mogelijkheden voor economische instrumenten.** De Raden zijn van mening dat in veel gevallen houtproductie een bosfunctie is die goed te combineren valt met natuurherstel en -behoud. Bovendien zou men kleinere private boseigenaars beter kunnen betrekken bij natuurherstel indien men gelijktijdig kan inzetten op verdienmodellen voor het leveren van ecosysteemdiensten. Ze merken hierbij op dat multifunctionaliteit van bossen al van in het begin in het Bosdecreet is opgenomen. De Raden vinden dat de Pro Silva-principes⁷⁴ in bepaalde omstandigheden goede handvatten zijn om dit op het terrein concreet te maken en vragen om hierop in te zetten.
- [60] **Focus op herstel bosoppervlakte met aandacht voor de landschapscontext.** De Raden bevelen aan om te voorzien in een monitoringssysteem dat onderscheid maakt tussen aangeplante bomen in bosecosystemen en bomen die daarbuiten worden aangeplant, aangezien de parameter 'oppervlakte' van belang is voor het herstel van bosecosystemen. Ook connectiviteit is van belang gezien vele 'oude' bosplantensoorten maar een beperkte verspreidingspotentie hebben. De Raden vragen om deze aspecten in het herstelplan mee op te nemen onder het deel 'verbeteren van de biodiversiteit van bosecosystemen', op grond van artikel 12.
- [61] **Heb aandacht voor klimaatverandering bij het herstel van bosecosystemen.** De Raden merken op dat bosecosystemen een lange ontwikkelingstijd kennen. Ze vragen daarom om nu al aandacht te hebben voor adaptatie aan klimaatverandering bij het herstel van bosecosystemen.
- [62] **Blijf inzetten op het Vlaams beleid inzake het verhogen van de biodiversiteit van bosecosystemen.** De Raden merken op dat er in Vlaanderen al lang ingezet wordt op multifunctioneel bosbeheer. In dat kader worden zowat alle indicatoren uit de Verordening ook reeds geruime tijd opgevolgd; enkele hiervan vertonen nu reeds een toenemende trend⁷⁵, voor anderen is de trend minder positief⁷⁶. De Raden zien dus nog potenties voor verbetering. Ze vragen daarom om verder in te zetten op ondersteuning van het bosbeheer volgens de *closer to nature*-principes..

⁷⁴ [Kenmerken van Pro Silva-beheer | Ecopedia](#)

⁷⁵ [Bosinventaris | Agentschap voor Natuur en Bos](#)

⁷⁶ <https://www.vlaanderen.be/inbo/indicatoren/trend-broedvogels-van-bossen>

Bibliografie

EUROPESE COMMISSIE (2019), De Europese Green Deal, COM(2019) 640 final, Brussel, 11 december 2019

EUROPESE COMMISSIE (2020), Biodiversiteitsstrategie

EUROPESE COMMISSIE (2022), *A toolbox for reforming environmentally harmful subsidies in Europe*. EUR 2022.3667EN

EUROPESE COMMISSIE (2023), Herziening van het EU-initiatief inzake bestuivers. Een “New Deal” voor bestuivers. COM(2023) 35 final, Brussel, 24 januari 2023.

EUROPESE COMMISSIE (2024), Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture. A shared prospect for farming and food in Europe. September 2024

HERR ET AL. (2019), Afwegingskader voor het opstarten van programmatische aanpakken in het Vlaams Natura 2000-programma. Voor welke andere milieudrukken dan stikstofdepositie is een programmatische aanpak nodig en/of geschikt? Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2019 (31). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

MINARAAD, SERV en SALV (2021), Advies 2021|007 over de derde stroomgebiedbeheerplannen.

MINARAAD (2022), Advies 22|030 van 24 november 2022 over de Vlaamse uitvoering van de Vogel- en Habitatrichtlijn – waarheen met het instandhoudingsbeleid – advies naar aanleiding van de zesjaarlijkse rapportage in het kader van de Vogel- en de Habitatrichtlijn.

MINARAAD (2023a), Advies 23|016 van 11 mei 2023 over de ‘Pledge’ in het kader van de Europese biodiversiteitsstrategie 2030.

MINARAAD (2023b), Advies 23|035 van 19 oktober 2023 over de actualisering van het VEKP – deel landgebruik.

MINARAAD (2024), Advies van 6 juni 2024 over het voorbereidingsproces van het Vlaams Strategisch GLB-plan.

SCHNEIDERS ET AL. (2020), Natuurrapport 2020: feiten en cijfers voor een nieuw biodiversiteitsbeleid. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 (2). Brussel

OVINK ET AL. (2022), Weerbaar waterland, Advies van het expertenpanel hoogwaterbeveiliging aan de Vlaamse Regering.

SALV (2016) Advies over betere regelgeving, 28 oktober 2016.

VLAAMSE REGERING (2024), Vlaams Regeerakkoord 2024-2029. Samen werken aan een warm en welvend Vlaanderen. 30 september 2024.